

Циганюк Ю. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та правоохоронної
діяльності Хмельницького
інституту Міжрегіональної Академії
управління персоналом, адвокат
ORCID ID: 0000–0002–8495–3583

УДК 343.140.02

ДОКТРИНА «ПЛОДІВ ОТРУЙНОГО ДЕРЕВА» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Анотація. Гармонізація вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування через запозичення позитивного світового досвіду дотримання прав та свобод людини є необхідним елементом становлення засади верховенства права у кримінальному провадженні. Одним із елементів такої гармонізації є використання доктрини «плодів отруйного дерева» під час кримінальної процесуальної діяльності. Застосування положень такої доктрини здатне сприяти уникненню помилок під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності, забезпечити охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні.

Тому **метою статті** визначено дослідження та аналіз доктрини «плодів отруйного дерева» у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Під час дослідження проаналізовані норми статей 86–89 Кримінального процесуального кодексу України, практику Європейського суду з прав людини в частині застосування доктрини «плодів отруйного дерева», наведено приклади вітчизняної судової практики із застосуванням доктрини при визнанні доказів недопустимими, думки вітчизняних учених та положення кримінального процесуального законодавства окремих країн Європи.

Як результат дослідження обумовлено те, що: 1). У вітчизняному законодавстві доктрина «плодів отруйного дерева» відображена у ч. 2 ст. 86 та ст. 87, ч. 1 ст. 88, ст. 89 КПК України. 2). Доктрина «плодів отруйного дерева» має наступне процесуальне значення: 1) через процесуальну діяльність уповноважених КПК України посадових осіб з визнання доказів недопустимими; 2) як відсутність фактичних даних у кримінальному провадженні (оскільки відсутня одна із властивостей доказів у кримінальному провадженні). 3). Істотними порушенням прав та свобод людини як підстави визнання недопустимими доказів у кримінальному провадженні необхідно вважати порушення засад кримінального провадження. 4). Зі змісту норм КПК України застосування доктрини «плодів отруйного дерева» можливе не лише судом, але й має застосовуватись стороною обвинувачення під час досудового розслідування.

Ключові слова: доктрина «плодів отруйного дерева», кримінальний процес, докази, недопустимий доказ, кримінальний процес.

Постановка проблеми. Більше шести років норми Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначають порядок кримінального провадження в Україні. Однак реалізація цих норм не позбавлена проблем їх використання, виконання, дотримання та застосування, що створює нагальну потребу неодноразового їх переосмислення, роз'яснення у наукових дослідженнях.

Однією з таких теоретико-прикладних проблем є недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Враховуючи системність положень ст. 8 КПК України про те, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, то вважаємо за необхідне проаналізувати окремі аспекти реалізації норм КПК України щодо визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав і свобод людини. Підтримуючи думку про те, що одним із перспективних напрямів розвитку правової доктрини в сучасній державі є впровадження її елементів у правову систему шляхом реалізації правової доктрини у правозастосовчій практиці – судових рішеннях і процесуальних документах учасників судочинства¹, зазначимо те, що у правовій доктрині дослідження недопустимості доказів у кримінальному провадженні окремо стоять концепції визнання доказів недопустимими, чільне місце серед яких посідає доктрина «плодів отруйного дерева».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Щодо аналізу доктрини «плодів

отруйного дерева», то зважаючи на застосування законодавцем такого підходу у КПК України 2012 року, вітчизняні дослідження і публікації, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, почали з'являтися порівняно недавно. Дослідження доктрини знаходимо у працях М. В. Гузели, О. М. Калачової, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, М. М. Стоянова, І. Л. Чупрікової та інших.

Метою статті визначено дослідження та аналіз доктрини «плодів отруйного дерева» у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. На думку М. В. Гузели, виникненню концепцій (недопустимості доказів – Ю.Ц.) у кримінальному процесуальному праві сприяли: реформи кримінально-процесуального законодавства 1860-х років, стрімкий розвиток юридичної науки та запозичення певних правил визнання доказів недопустимими із доказового права Великої Британії та США. Крім того, їхня поява спричинила виникнення інших науково-теоретичних концепцій визнання доказів недопустимими у кримінальному процесі. По суті, науково-теоретичні дослідження у галузі кримінального процесу і дореволюційних, і радянських учених-процесуалістів слугували підґрунтям для формування новітніх наукових концепцій щодо визнання доказів недопустимими. Зокрема, до них треба зарахувати такі концепції: асиметрія правил допустимості доказів, «рівностороння асиметрія в оцінці юридичної сили доказів», «плоди отруйного дерева», «чай та чорнила», «розбите дзеркало», «нешадне виключення доказів», «срібне блюдо», «добросовісна помилка» та інші². Такий же перелік доктрин знаходимо у М. М. Стоянова³.

¹ А Гамбарян, Л Даллакян, 'Применение правовой доктрины в судебной практике: перспективы правового регулирования' (2016) 6(25) *Евразийская адвокатура* 119.

² М Гузела, 'Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні' (2015) 61 *Вісник Львівського університету. Серія юридична* 424.

³ М Стоянов, 'Концепції допустимості доказів: проблеми теорії, нормативної регламентації та правозастосовчої практики' (2009) Том 2 № 3(4) *Часопис Академії адвокатури України* 4 <<http://e-pub.aau.edu.ua/>

А. А. Павлишин визначає, що у ч. 1 ст. 87 КПК України зафіксоване правило, котре в англо-саксонській системі права отримало назву «плодів отруєного дерева» (fruit of the poisonous tree): недопустимими є докази, здобуті завдяки інформації, отриманій унаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини. Прикладом застосування цього правила може бути така ситуація. Внаслідок проведення обшуку в житлі особи без рішення суду було виявлено порошок білого кольору, за оперативними даними – кокаїн. Після проведення експертизи зазначена інформація підтвердилася. Проте, керуючись правилом плодів отруєного дерева, висновок експертизи (плід) не можна буде використати для підтвердження факту виявлення у певної особи наркотиків, оскільки сам обшук було проведено незаконно (отруєне дерево), відповідно і його результати теж недопустимі¹. Вказана доктрина буквально розуміється у праці О. М. Палієвої як те, що деякі види доказів, що підлягають, на думку деяких авторів, виключенню з доказів за правилом «про плоди отруєного дерева», де умовно докази можна розділити на докази – «стовбури» і докази – «плоди», що «виростають» на цьому «стовбурі»². Як зазначає О. М. Толочко, назву взято з біблійного тексту, в якому йдеться про те, що плоди отруєного дерева теж отруйні³.

Однак, як зазначають науковці, підходів до розуміння сутності доктрини «плодів отруєного дерева» є два: широкий та вузький.

Повертаючись безпосередньо до розгляду доктрини «плодів отруєного дерева», варто зазначити, що відповідно до широкого розуміння останньої, будь-яке винне порушення поліцейськими конституційних прав громадян, що має не безпосередній, а лише опосередкований зв'язок із самим процесом виявлення, вилучення і фіксації доказів, тягне втрату останніми юридичної сили. Це означає безумовну недопустимість доказів при порушенні встановленого порядку збирання доказів незалежно від їх характеру і ступеня⁴. Аналогічне знаходимо і в О. М. Толочко⁵. Схожа позиція у А. А. Охрименка, який встановив, що за змістом концепції «плодів отруєного дерева» при будь-якому порушенні порядку збирання доказів має застосовуватися правило про неприпустимість використання його результатів у процесі доведення. Виходячи з такого підходу, будь-яке, навіть дрібне порушення щодо доказів, виключає його з провадження по конкретній кримінальній справі (відсутність підпису учасника кримінального процесу в бланку процесуального документа тощо)⁶.

У М. В. Гузели знаходимо, про вузьке розуміння доктрини «плодів отруєного дерева», яке зводиться до заборони використання даних, отриманих на підставі або з використанням доказів, визнаних недопустимими. На думку автора, у вузькому розумінні концепцію «плодів отруєного дерева» треба подавати з погляду способу отримання доказів, їхньо-

index.php/chasopys/article/view/609> дата звернення 17.04.2019.

¹ А Павлишин, 'Окремі питання допустимості доказів за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р.' (2014) 59 *Вісник Львівського університету. Сер. Юридична* 359.

² О Палиева, И Фоменко, 'К вопросу о применении правила «о плодах отравленного дерева» в российском уголовном процессе' (2016) 2 *Общество: политика, экономика, право* <<https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-primeneni-pravila-o-plodah-otravlennogo-dereva-v-rossiyskom-ugolovnom-protsesse>> дата обращения 16.04.2019.

³ О Толочко, 'Гуманізація доказування у кримінальному провадженні' (2014) 4 *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 193.

⁴ А Панова, 'Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні' (дис канд юрид наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого 2016) 44–45.

⁵ О Толочко, 'Гуманізація доказування у кримінальному провадженні' (2014) 4 *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 194.

⁶ А Охрименко, 'Проблема определения допустимости доказательств в уголовно-процессуальном законодательстве некоторых стран бывшего СССР' (2012) 2 *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов* 102.

го процесуального оформлення та диференціації процесуальних порушень на істотні та неістотні¹.

Аналізуючи різницю у зазначених розуміннях, то такою різницею між ними визначимо істотність процесуальних порушень під час отримання доказу. При цьому ч. 2 ст. 87 КПК України встановила, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння: 1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; 2) отримання доказів унаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження; 3) порушення права особи на захист; 4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права; 5) порушення права на перехресний допит².

Частина 3 ст. 87 КПК України не оперує поняттям «істотні порушення прав людини і основоположних свобод», однак визначає, що недопустимими є також докази, що були отримані: 1) з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні; 2) після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень; 3) під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у зв'язку з недопущенням адвоката до цієї слідчої (розшукової) дії. Факт недопущення до участі в обшуку адвокат

зобов'язаний довести в суді під час судового провадження; 4) під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання³.

Підсумовуючи положення ч. 1–3 ст. 87 КПК України, у частині 4 ст. 87 КПК України передбачено, що докази, передбачені цією статтею, повинні визнаватися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду, крім розгляду, якщо вирішується питання про відповідальність за вчинення зазначеного істотного порушення прав та свобод людини, внаслідок якого такі відомості були отримані⁴.

Таким чином, ст. 87 КПК України вказує на істотні порушення прав та свобод людини як єдину фактичну підставу визнання доказів недопустимими.

Поняття «істотні порушення прав та свобод людини» не використовується у тексті КПК України більше жодного разу. Однак у нормах, що врегульовують підстави для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції, знаходимо у п. 3 ч. 1 ст. 409 КПК України, що підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є істотне порушення вимог кримінального процесуального закону. При цьому у ст. 412 КПК України визначено, що істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення. А судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо: 1) за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито; 2) судове рішення ухвалено незаконним складом

¹ М Гузела, 'Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні' (2015) 61 *Вісник Львівського університету. Серія юридична* 427.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1056>> дата звернення 19.04.2019.

³ Там само.

⁴ Там само.

суду; 3) судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 323 чи статтею 381 цього Кодексу, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою; 4) судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою; 5) судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання; 6) порушено правила підсудності; 7) у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судове провадження в суді першої інстанції¹.

У пункті 1 ч. 1 ст. 438 КПК України однією з підстав для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції визначено істотне порушення вимог кримінального процесуального закону². При цьому згідно з ч. 2 ст. 438 КПК України суд касаційної інстанції при вирішенні питання про наявність зазначеної підстави має керуватися статтею 412 КПК України. Ні суд апеляційної, ні касаційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок, ухвалу про відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру, ухвалу про закриття кримінального провадження лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого або особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ч. 3 ст. 409 КПК України, ч. 3 ст. 438 КПК України)³.

Аналізуючи зазначене вище, попередньо доходимо висновку про те, що істотним порушенням прав людини і основоположних свобод, а також істот-

ним порушенням вимог кримінального процесуального закону є порушення будь-якої із засад кримінального провадження.

Крім того, ч. 1 ст. 88 КПК України встановила, докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення⁴.

У контексті досліджуваної наукової проблеми звернемо увагу на практику Європейського суду з прав людини щодо використання доктрини «плодів отруйного дерева» у рішеннях ЄСПЛ.

Так, на думку О. М. Палієвої, цікавим є ставлення Європейського суду з прав людини стосовно питання застосування правила «плодів отруєного дерева». Згідно з постановою Європейського суду від 12 липня 1988 року («Швейцарська справа»), незаконно отримана плівка, на якій був запис, що викриває обвинуваченого, була прийнята судом як доказ у кримінальній справі. У цьому напрямі було прийнято ще кілька аналогічних рішень Європейського суду з прав людини. Можливо, в зв'язку з принциповою позицією деяких суддів з питання застосування правила «плодів отруєного дерева» Європейський суд з прав людини змінив свою позицію в своєму пізньому рішенні у справі Яллох проти Німеччини від 11 липня 2006 року, де суд вказав, що незаконно вилучений наркотичний засіб вже не може використовуватися як доказ⁵.

¹ Там само.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ О Палиева, И Фоменко, 'К вопросу о применении правила «о плодах отравленного дерева» в российском уголовном процессе' (2016) 2 *Общество: политика, экономика, право* <<https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-primeneni-i-pravila-o-plodah-otravlennogo-dereva-v-rossiyskom-ugolovnom-protsesse>> дата звернення 16.04.2019.

У пункті 9 рішення у справі «Драгош Іоан Русу проти Румунії» знаходимо, що крім того Суд уважає, що практика Суду не відповідає консенсусу більшості Високих Договірних Сторін про те, що в принципі слід заборонити використання доказів, отриманих унаслідок порушення прав людини та основних свобод, за винятком виняткових обставини. Серйозний порівняльний аналіз ситуації в Договірних Сторонах зроби́ть це очевидним. Питання про допустимість доказів, отриманих унаслідок порушення основних прав та свобод, та недосконалість судової практики Суду привернула увагу багатьох експертів. Існують правові системи з абсолютним правилом виключення, згідно з якими будь-який елемент доказів, отриманих з таким порушенням, повинен бути принципово виключений із розгляду суду. Цей принцип, можливо, поширюється і далі – до доказів, отриманих з таких доказів (так звані плоди отруйного дерева). Існує кілька винятків із правила виключення. Його імператив іноді зважає на громадські інтереси. Деякі правові системи застосовують поняття про недійсність слідчих дій, здійснених у порушення основних положень національного законодавства замість правила виключення. Але було б важко знайти систему, в якій допустимість доказів залежить винятково від доказової сили зазначених доказів, тобто достовірності, надійності, точності та сили критеріїв, визначених у Бікові¹.

У пункті 259 рішення ЄСПЛ у справі «Нечипурук і Йонкало проти України» зазначено, що хоча вирішення питання про допустимість доказів є в принципі прерогативою національних судів, а роль Суду обмежується оцінюванням загальної справедливості провадження, докази, здобуті за допомогою заходу, який визнано таким, що суперечить статті 3 Конвенції, потребують окремого

підходу. Згідно з практикою Суду допустимість як доказів свідчень, отриманих за допомогою катувань, з метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні призводить до його несправедливості в цілому незалежно від доказової сили таких показань і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження підсудного судом. А у пункті 260 цього рішення визначено, що у справі, яка розглядається, Суд визнав, що первинні зізнання заявника були отримані від нього в результаті поганого поведіння, яке порівнюється до катування у значенні статті 3 Конвенції. Він також зазначає, що при розгляді його справи національні суди визнали ці зізнання допустимими доказами. З огляду на принципи своєї практики, наведеної вище, Суд визнає, що це звело нанівець саму суть права заявника не свідчити проти себе, незалежно від того, яку вагу мали зазначені зізнання у доказовій базі для його засудження і незалежно від того, що протягом слідства він зізнавався ще кілька разів².

У рішенні по справі «Гефгер проти Німеччини» знаходимо наступне з приводу дотримання вимог статті 6 Конвенції. Так, суди країни відмовилися виключити докази, отримані на основі заяв, до яких був примушений заявник (так званий плід отруйного дерева), і у крайньому випадку деякі з цих доказів використовувались для підтвердження правдивості зізнання, зробленого заявником на суді. Однак немає підстав стверджувати, що поліцейські і надалі погрожували заявникові на час поїздки на місце, де було заховано тіло, з метою отримання речових доказів. Відповідно, на відміну від ситуації, що склалася в справі «Яллох проти Німеччини» [Jalloh v. Germany], скарга N54810/00 слідчі органи зібрали оспорювані докази як непрямого, а не прямого наслідку визнання.

¹ Справа «Драгош Іоан Русу проти Румунії» (Заява № 22767/08): рішення Європейського суду з прав людини від 31.10.2017 <<https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/reshenie-espch.pdf>> дата звернення 15.04.2019.

² Справа «Нечипурук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04): рішення Європейського суду з прав людини від 21.07.2011 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683> дата звернення 10.04.2019.

Звідси випливає, що використання доказів не робить судовий розгляд несправедливим автоматично, хоча і створює сильну презумпцію несправедливості. Нове визнання вини заявника на суді зіграло істотну роль при винесенні вироку; інші докази мали допоміжний характер і використовувалися винятково з метою підтвердження правдивості цього визнання. Твердження заявника про те, що він зробив нове зізнання тільки через докази, отримані в результаті первісного зізнання, що зроблене під тиском, не збігається з його неодноразовими заявами в національних судах, згідно з якими нове зізнання було зроблено добровільно, під впливом каяття, і Європейський Суд не впевнений, що він не міг мовчати або що єдиним способом захисту на суді було зізнання. Обставини дозволяють припустити, що він просто змінив свою стратегію захисту. Що стосується можливості оскарження цих доказів, суд міг на власний розсуд виключити докази, отримані неналежним чином, і піддати оцінці всі пов'язані з цим інтереси та ретельно мотивувати у вироку. При особливих обставинах справи заявника, включаючи нагляд за ним, який провадився після отримання викупу, і не спростованими доказами, слід визнати допоміжний характер доказів, отриманих у результаті первісного зізнання, для його засудження. Таким чином, право на захист у зв'язку з цим не зазнало порушення¹.

У пункті 66 рішення ЄСПЛ у справі «Яременко проти України» ЄСПЛ зазначив, що незважаючи на ці висновки, Верховний Суд України виключив тільки частину доказів, які, як встановлено, було отримано у порушення прав, гарантованих Конвенцією. Верховний Суд України, задовольнивши подання прокурора, вирішив, що первинні визнавальні покази заявника були єдиним порушенням у кримінальній справі щодо нього та що виключення цих доказів не вплине на переконливість решти доказів у справі.

На думку Суду, це останнє питання саме по собі вимагає ретельного розгляду доказів у цій справі в межах повного нового розгляду, а не в рамках дуже обмеженого перегляду, здійсненого Верховним Судом України. Суд доходить висновку, що нове рішення, ухвалене у справі заявника, переважно знову ґрунтувалося на тих самих доказах, отриманих у порушення процесуальних прав заявника, та при цьому існували серйозні твердження, які органи влади так і не спростували, що усі визнавальні покази було отримано під примусом, а отже вони були «плодом отруйного дерева» (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Гефген проти Німеччини» (*Gafgen v. Germany*) заява № 22978/05, п. 168, ECHR2010). Зокрема, як заявник, так і інший підсудний заперечували свою причетність до вчинення злочину 1998 року та скаржились, що визнали свою вину під примусом. Виключення первинних визнавальних показань заявника з переліку доказів істотно підірвало аргумент Верховного Суду України стосовно того, що його визнавальні покази та визнавальні покази іншого підсудного були послідовними і підтверджували один одного. Більше того, обидва підсудних під час судового розгляду відмовилися від усіх своїх визнавальних показів. Решта доводів, наведених Верховним Судом України на підтвердження обвинувального вироку щодо заявника, зокрема ґрунтувались на результатах судових експертиз та єдиному речовому доказі (кейсі з ключами), посилення на які, як видається, не було вирішальним для результату провадження. Отже, визнання Верховним Судом України заявника винним здебільшого ґрунтувалось на використанні доказів, отриманих у порушення Конвенції, як було встановлено у попередньому рішенні у справі «Яременко проти України» (*Yaremenko v. Ukraine*). А у пункті 67 цього рішення ЄСПЛ Суд визначив, що зважаючи на зазначені вище міркування, Суд ува-

¹ Дело «Гефген против Германии» (Жалоба № 22978/05): постановление Европейского суда по правам человека от 30.06.2008 <<http://www.echr.ru/documents/doc/5592512/5592512.htm>> дата звернення 12.04.2019.

жає, що під час провадження з перегляду справи заявника Верховний Суд України лише закріпив порушення права заявника на справедливий судовий розгляд, його права на захист, права на мовчання та права не свідчити проти себе¹.

На думку О. М Калачової, функція ЄСПЛ полягає не у визначенні того, чи є конкретний тип доказу, наприклад, доказ, отриманий незаконно з погляду національного законодавства, допустимим. Він повинен дійти висновку, чи є заявник винним, чи ні (справа «Барк Хун проти Туреччини», скарга № 17570/04 від 15 грудня 2009 року). ЄСПЛ акцентує увагу на тому, що допустимість доказів регулюється передусім національним законодавством і, як правило, саме національні судові органи здійснюють оцінку доказів у провадженні. Завдання конвенційних органів полягає не у вирішенні питання, чи належним чином, наприклад, покази свідків було долучено як доказ у справі, а у встановленні того, наскільки провадження в цілому, включаючи спосіб отримання доказів, було справедливим (див. рішення у справі «Аш проти Австрії» (*Asch v. Austria*), с. 10, п. 26). З огляду на це автор вважає, що функцією ЄСПЛ є не визначення, чи були отримані певні елементи доказів незаконно, а швидше вивчення питання, чи призвела така «незаконність» до порушення інших прав, що захищаються Конвенцією. Інакше кажучи, ЄСПЛ відповідає на питання: чи був судовий процес в цілому справедливим, включаючи спосіб, у який було отримано докази².

Поширення набуває практика національних судів у своїх рішеннях робити посилання на доктрину «плодів отруйного дерева». Деякі з них наведемо. Так, у вироку Запорізького районного суду

Запорізької області визначено, що Європейський суд з прав людини застосував у своїй практиці, зокрема в рішеннях у справах «Балицький проти України», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України», різновид доктрини «плодів отруєного дерева»: коли визнаються недопустимими не лише докази, які безпосередньо отримані внаслідок порушення, а також і докази, які не були б отримані, якби не були отримані перші. Таким чином, допустимі самі по собі докази, отримані за допомогою відомостей, джерелом яких є недопустимі докази, стають недопустимими. Підсумовуючи вказане та враховуючи викладене вище, а також беручи до уваги концепцію «плодів отруйного дерева», згідно з якою, якщо джерело доказів («дерево») є недопустимим, то всі докази, отримані за його допомогою («плоди»), будуть такими ж, про що викладено у рішеннях Європейського Суду з прав людини, зокрема «Гефген проти Німеччини» від 30 червня 2008 року, «Яременко проти України» від 30 квітня 2015 року та інші, суд стверджує, що при процесуальному оформленні та закріпленні вказаних доказів органом досудового розслідування (стороною обвинувачення) не дотримано процесуального порядку отримання доказів та не дотримано правил фіксації ходу і результатів слідчих (розшукових) дій відповідно до ст.ст. 84–87 КПК України, що, в свою чергу, тягне за собою визнання доказів недопустимими³.

У вироку Першотравневого районного суду м. Чернівців знаходимо, що поряд з викладеним вище, суд вважає за необхідне застосувати практику Європейського суду з прав людини, згідно з якою у рішеннях у справах «Балицький проти України», «Тейксейра де Кастро

¹ Справа «Яременко проти України (№ 2)» (Заява № 66338/09): рішення Європейського суду з прав людини від 30.04.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a75> дата звернення 17.04.2019.

² О Калачова, 'Оцінка доказів, отриманих із порушенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод' (2016) 2 *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 141.

³ Справа № 317/3792/17: Вирок Запорізького районного суду Запорізької області від 08.04.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81120507>> дата звернення 12.04.2019.

проти Португалії», «Шабельник проти України», різновид доктрини «плодів отруйного дерева»: визнаються недопустимими не лише докази, які безпосередньо отримані внаслідок порушення, а також і докази, які не були б отримані, якби не були отримані перші. Отже, допустимі самі по собі докази, отримані за допомогою відомостей, джерелом яких є недопустимі докази, стають недопустимими¹.

У вироку Вінницького міського суду Вінницької області знаходимо, що суд відповідно до ч. 1 ст. 87, п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України доходить переконання про необхідність визнання недопустимими доказами в цьому кримінальному провадженні: показів свідків: Особа_6, Особа_7, особи з залегенованими анкетними даними Особа_3, протоколу огляду покупця від 23.10.2013, протоколу огляду та помітки грошових купюр та вручення їх покупцю від 23.10.2013, протоколу оперативної закупівлі від 23.10.2013, висновку експерта від 25.10.2013 № 1066 за результатами проведення дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протоколу пред'явлення свідку Особа_6 особи до впізнання за фотознімками з довідкою до протоколу від 24.06.2015, протоколу пред'явлення свідку Особа_7 особи до впізнання за фотознімками з довідкою до протоколу від 24.06.2015, оскільки ці докази є похідними доказами від визнаної недопустимим доказом постанови прокурора прокуратури м. Вінниці Особа_8 про проведення контролю за вчиненням злочину від 17.09.2013, а тому вони не можуть бути визнані допустимими доказами в розумінні ст. 86 КПК України, оскільки відповідно до правових

стандартів Європейського суду з прав людини є «плодом отруйного дерева», адже визнання недопустимими доказів, які стали правовою підставою їх здобуття, тягне за собою визнання недопустимими і похідних від них доказів².

У вироку Зарічного районного суду м. Суми знаходимо, що з огляду на «доктрину плодів отруйного дерева», викладеній зокрема в рішенні Європейського суду з прав людини «Гефген проти Німеччини», визнаються недопустимими не лише докази, які безпосередньо отримані внаслідок порушення, а також і докази, які не були б отримані, якби не були отримані перші, враховуючи вимоги ч. 5 ст. 101 КПК України, суд уважає за необхідне визнати недопустимим доказом також висновки експерта щодо наркотичних засобів, прекурсора та вогнепальної зброї (т. 1 а.п. 179–181, 185–187, 191–194, 217–219, 223–226, 230–234), оскільки вони ґрунтуються на доказах, які були визнані судом недопустимими³.

У «Посібнику з написання судових рішень» знаходимо, що Європейський суд з прав людини застосував у своїй практиці, зокрема в рішеннях у справах «Балицький проти України», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України», різновид доктрини «плодів отруйного дерева»: коли визнаються недопустимими не лише докази, які безпосередньо отримані внаслідок порушення, а також і докази, які не були б отримані, якби не були отримані перші. Отже, допустимі самі по собі докази, отримані за допомогою відомостей, джерелом яких є недопустимі докази, стають недопустимими. Положення ч. 1 ст. 87 КПК України повністю відповідають практиці Європейського

¹ Справа № 725/5178/13-к: Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівців від 21.02.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80072882>> дата звернення 12.04.2019.

² Справа № 127/16592/15-к: Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 28.03.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80757395>> дата звернення 12.04.2019.

³ Справа № 591/4742/16-к: Вирок Зарічного районного суду м. Суми від 22.02.2019. Єдиний державний реєстр судових рішень <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80042046>> дата звернення 12.04.2019.

суду з прав людини щодо допустимості доказів¹.

Звертає увагу на себе також те, що положення доктрини «плодів отруйного дерева» відображені у нормі частини 2 ст. 86 КПК України. Так, норма про те, що недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, чітко вказує на застосування доктрини «плодів отруйного дерева» не лише судами. Щодо суду, то діє норма, що на нього (недопустимий доказ – Ю. Ц.) не може посылатися суд при ухваленні судового рішення (ч. 2 ст. 86 КПК України), а також положення ч. 2 ст. 89 КПК України про те, що у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате².

Вітчизняні сучасні науковці наступним чином визначають сутність доктрини «плодів отруйного дерева». Так, Д. Б. Сергєєва наголошує, що «правило про плоди отруйного дерева» слід розглядати окремим випадком встановлення належності джерела фактичних даних як критерію допустимості доказу в кожному випадку оцінки фактичних даних та їх процесуальних джерел³.

У В. М. Тертишника знаходимо, що фактичні дані є недопустимими і не повинні мати значення доказів, якщо вони:... є «плодами отруйного дерева» – доказ, отриманий на підставі задалегідь

неприпустимого (фальшивого) доказу;...⁴.

І. Л. Чупрікова визначила, що отримуючи один доказ незаконним шляхом, створюється джерело – отруйне дерево, яке породить нові докази, але їх допустимість з самого початку буде оспорена, оскільки базою також були недопустимі докази. Ця теорія, на думку автора, в принципі відображає положення, яке існує в сучасному законодавстві. Інакше кажучи, докази, отримані незаконним шляхом, не можуть бути використані для досягнення мети кримінального судочинства ні за яких умов⁵.

В інших країнах підхід до використання «плодів отруйного дерева» наступний. Так, прецедентне право в Німеччині відкидає цей принцип, оскільки немає необхідності карати владу в Німеччині⁶. У Республіці Білорусь подібні методи ніколи не застосовувалися на практиці, тому неможливо точно сказати приживеться в Республіці Білорусь така система чи ні⁷. У § 168а КПК Польщі визначено, що докази не можна вважати недопустимими лише на підставі того, що вони були отримані з порушенням правил провадження або для використання заборонених дій, зазначених у ст. 1 § 1 Кримінального кодексу, крім випадків, що докази були отримані у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з виконанням офіцером державних службових обов'язків, і в результаті відбулося вбивство, навмисне заподіяння шкоди здоров'ю або ув'язнення⁸.

У КПК Швейцарії «теорія плодів отруйного дерева» знайшла пряме законо-

¹ 'Посібник з написання судових рішень у цивільному і кримінальному судочинстві' (Ваїте 2016) 156.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1056>> дата звернення 19.04.2019.

³ Д Сергєєва, 'Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року' (2015) 3 *Вісник кримінального судочинства* 84.

⁴ К Антонов, О Сачко, В Тертишник та ін, *Теорія доказів* (Алерта 2015) 60–61.

⁵ І Чупрікова, 'Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу' (дис канд юрид наук, 2016) 26.

⁶ Fruit of the poisonous tree doctrine (recht. straf. prozess) <<http://www.lexexakt.de/index.php/glossar/fruitofthepoisonoustree.php>> дата звернення 11.04.2019.

⁷ А Охрименко, 'Проблема определения допустимости доказательств в уголовно-процессуальном законодательстве некоторых стран бывшего СССР' (2012) 2 *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов* 103.

⁸ Kodeks postępowania karnego Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555 <<http://www.legal-tools.org/doc/df9a97/pdf>> дата звернення 13.04.2019.

давче закріплення. Згідно з ч. 4 ст. 141, якщо доказ, який не може бути застосований, призвів до отримання подальшого доказу, то він також не може бути застосований, якщо його отримання було б неможливим без отримання вказаного вище доказу. Наприклад, обвинувачений після застосування фізичного насильства розповів, де лежать вкрадені речі. Неприпустимими будуть не тільки його показання, а й речові докази, отримані на основі повідомленої ним інформації. За змістом цього Кодексу не має значення, чи могли органи кримінального судочинства отримати інформацію про місце знаходження викрадених речей іншим чином¹.

Згідно з ст. 75 КПК РФ докази, отримані з порушенням вимог КПК РФ, є недопустимими. Недопустимі докази не мають юридичної сили і не можуть бути покладені в основу обвинувачення, а також використовуватися для доведення кожної з обставин, передбачених статтею 73 КПК РФ (предмет доказування – Ю.Ц.). До недопустимих доказів відносять: 1) показання підозрюваного, обвинуваченого, дані, отримані в ході досудового провадження у кримінальній справі за відсутності захисника, включаючи випадки відмови від захисника, і не підтверджені підозрюваним, обвинуваченим у суді; 2) показання потерпілого, свідка, засновані на здогаді, припущенні, чутках, а також показання свідка, який

не може вказати джерело своєї поінформованості; 2.1) предмети, документи або відомості, що входять до провадження адвоката у справах його довірительів, отримані в ході оперативного-розшукових заходів або слідчих дій, за винятком предметів та документів, зазначених у частині першій статті 81 КПК РФ; 3) інші докази, отримані з порушенням вимог КПК РФ².

Вище зазначене обумовлює наступні висновки:

У вітчизняному законодавстві доктрина «плодів отруйного дерева» відбрана у ч. 2 ст. 86 та ст. 87, ч. 1 ст. 88, ст. 89 КПК України.

Доктрина «плодів отруйного дерева» має наступне процесуальне значення: 1) через процесуальну діяльність уповноважених КПК України посадових осіб з визнання доказів недопустимими; 2) як відсутність фактичних даних у кримінальному провадженні (оскільки відсутня одна із властивостей доказів у кримінальному провадженні).

Істотними порушеннями прав та свобод людини як підстави визнання недопустимими доказів у кримінальному провадженні необхідно вважати порушення засад кримінального провадження.

Зі змісту норм КПК України застосування доктрини «плодів отруйного дерева» можливе не лише судом, але й має застосовуватись стороною обвинувачення під час досудового розслідування.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Kodeks postępowania karnego [Code of Criminal Procedure] Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555 <<http://www.legal-tools.org/doc/df9a97/pdf/>> data zvernennia 13.04.2019 [in Polish].
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1056>> data zvernennia 19.04.2019 [in Ukrainian].
3. Uholovno-protsessualnyi kodeks Rossyiskoi Federatsyy [Criminal Procedure Code of the Russian Federation] vid 18.12.2001 № 174-FZ (red vid 01.04.2019) <<http://legalacts.ru/kodeks/UPK-RF/>> data zvernennia 14.04.2019 [in Russian].

CASES

- 1 А Трефилов, 'Десять особенностей института доказывания в уголовном процессе Швейцарии' (2017) 5 *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения* 112–113.
- 2 Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 N174-F3 (ред. от 01.04.2019) <<http://legalacts.ru/kodeks/UPK-RF/>> дата звернення 14.04.2019.

4. Delo «Hefhen protyv Hermanyu» (Zhaloba № 22978/05): postanovlenye Evropeiskoho suda po pravam cheloveka ot 30.06.2008 [The case of Gäfgen v. Germany (Application No. 22978/05): Decision of the European Court of Human Rights of 06/30/2008] <<http://www.echr.ru/documents/doc/5592512/5592512.htm>> data zvernennia 12.04.2019 [in Russian].
5. Sprava «Drahosh Ioan Rusu proty Rumunii» (Zaiava № 22767/08): rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 31.10.2017 [Case «Dragosh Ioan Rusu v. Romania» (Application No. 22767/08): Decision of the European Court of Human Rights dated October 31, 2017] <<https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/reshenie-espch.pdf>> data zvernennia 15.04.2019 [in Ukrainian].
6. Sprava «Iaremenko proty Ukrainy (№ 2)» (Zaiava № 66338/09): rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 30.04.2015 r. [Case «Yaremenko v. Ukraine (No. 2)» (Application No. 66338/09): Decision of the European Court of Human Rights dated April 30, 2015] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a75> data zvernennia 17.04.2019 [in Ukrainian].
7. Sprava «Nechiporuk i Yonkalo proty Ukrainy» (Zaiava № 42310/04): rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 21.07.2011 [Case «Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine» (Application No. 42310/04): Decision of the European Court of Human Rights dated 07/21/2011] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683> data zvernennia 10.04.2019 [in Ukrainian].
8. Sprava № 317/3792/17: Vyrok Zaporizkoho raionnoho sudu Zaporizkoi oblasti vid 08.04.2019. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Case number 317/3792/17: The verdict of Zaporizhzhya district court of Zaporizhzhia region from April 8, 2019. Unified State Registry of Judgments] <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81120507>> data zvernennia 12.04.2019 [in Ukrainian].
9. Sprava № 591/4742/16-k: Vyrok Zarichnoho raionnoho sudu m. Sumy vid 22.02.2019. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Case number 591/4742/16-k: The verdict of the Zaricheskogo district court of Sumy dated 22.02.2019. Unified State Registry of Judgments] <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80042046>> data zvernennia 12.04.2019 [in Ukrainian].
10. Sprava № 725/5178/13-k: Vyrok Pershotravnevoho raionnoho sudu m. Chernivtsiv vid 21.02. 2019. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Case number 725/5178/13-k: The verdict of Pershotravneviy district court of Chernivtsi from 21.02. 2019. Unified State Registry of Court Decisions] <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80072882>> data zvernennia 12.04.2019 [in Ukrainian].
11. Sprava № 127/16592/15-k: Vyrok Vinnytskoho miskoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 28.03.2019. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Case number 127/16592/15-k: The verdict of the Vinnytsia city court of Vinnytsia region dated March 28, 2019. Unified State Registry of Judgments] <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80757395>> data zvernennia 12.04.2019 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOK

12. Antonov K V, Sachko O V, Tertyshnyk V M, ta in, *Teoriia dokaziv* [Theory of Evidence] (Alerta 2015) 294 [in Ukrainian].
13. *Posibnyk z napsyannia sudovykh rishen u tsyvilnomu i kryminalnomu sudochynstvi* [Guidance on Writing Judgments in Civil and Criminal Proceedings] (Vaite 2016) 206 [in Ukrainian].

JOURNAL ARTICLES

14. Hambarian A S, Dallakian L H, 'Prymynenye pravovoi doktryny v sudebnoi praktyke: perspektyvy pravovoho rehulyrovannya' [Applying legal doctrine in judicial practice: perspectives of legal regulation] (2016) 6 (25) *Evraziyskaia advokatura* 119–121 [in Russian].
15. Huzela M, 'Problema vyznannia dokaziv nedopustymy u kryminalnomu provadzheni' [The problem of recognition of evidence inadmissible in criminal proceedings] (2015) 61 *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna* 423–434 [in Ukrainian].
16. Kalachova O, 'Otsinka dokaziv, otrymanykh iz porushenniam Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod' [Evaluation of evidence obtained in violation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] (2016) 2 *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy* 137–145 [in Ukrainian].
17. Okhrymenko A A, 'Problema opredeleniya dopustymosti dokazatelstv v uholovno-protsessualnom zakonodatelstve nekotorykh stran byvsheho SSSR' [The problem of determining the admissibility of evidence in the criminal procedure legislation of some countries of the former USSR] (2012) 2 *Sbornyk nauchnykh statei studentov, mahystrantov, aspyrantov* 101–103 [in Russian].
18. Palyeva O N, Fomenko Y V, 'K voprosu o pryemenenyy pravyla «o plodakh otravlennoho dereva» v rossyiskom uholovnom protsesse' [On the issue of the application of the rule «on the fruits of a poisoned tree» in the Russian criminal process] (2016) 2 *Obshchestvo: polytyka, ekonomyka, pravo* <<https://cyberleninka.ru/>>

article/n/k-voprosu-o-primenenii-pravila-o-plodah-otrvlennogo-dereva-v-rossiyskom-ugolovnom-protsesse> data zvernennia 16.04.2019 [in Russian].

19. Pavlyshyn A, 'Okremi pytannia dopustymosti dokaziv za Kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy 2012 r.' [Some issues of the admissibility of evidence under the Criminal Procedure Code of Ukraine 2012] (2014) 59 Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. Yurydychna 356–364 [in Ukrainian].

20. Serhieieva D B, 'Dopustymist dokaziv v teorii ta KPK 2012 roku' [The admissibility of evidence in theory and CPC2012] (2015) 3 Visnyk kryminalnogo sudochynstva 80–87 [in Ukrainian].

21. Stoianov M M, 'Kontseptsii dopustymosti dokaziv: problemy teorii, normatyvnoi rehlementatsii ta pravozastosovchoi praktyky' [Concepts of the admissibility of evidence: problems of theory, normative regulation and law enforcement practice] (2009) Tom 2 № 3(4) Chasopys Akademii advokatury Ukrainy <<http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/609>> data zvernennia 17.04.2019 [in Ukrainian].

22. Tolochko O, 'Humanizatsiia dokazuvannia u kryminalnomu provadzhenni' [Humanization of Evidence in Criminal Proceedings] (2014) 4 Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy 187–196 [in Ukrainian].

23. Trefylov A A, 'Desiat osobennosti ynstytuta dokazyvannia v uholovnom protsesse Shveitsaryy' [Ten features of the institute of proof in the criminal process in Switzerland] (2017) 5 Zhurnal zarubezhnoho zakonodatelstva y sravnytelnoho pravovedennia 110–115 [in Russian].

ABSTRACT

24. Chuprikova I L, 'Dopustymist dokaziv u svitli novoho Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu' [The admissibility of evidence in the light of the new Code of Criminal Procedure] (dys kand yuryd nauk, 2016) 191 [in Ukrainian].

25. Panova A V, 'Vyznannia dokaziv nedopustymymy u kryminalnomu provadzhenni' [Recognition of evidence is inadmissible in criminal proceedings] (dys kand yuryd nauk, Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho 2016) 226 [in Ukrainian].

WEBSITES

26. Fruit of the poisonous tree doctrine (recht. straf. prozess) [Fruit of the poisonous tree doctrine] <<http://www.lexexakt.de/index.php/glossar/fruitofthepoisonoustree.php>> data zvernennia 11.04.2019 [in German].

Tsyganiuk J.,

Candidate of Sciences in Law,

Candidate of Sciences in Law,

Khmelnytsky Institute of Interregional

Academy of Personnel Management, Lawyer

ORCID ID: 0000-0002-8495-3583

The «fruit of the poisonous tree» doctrine in the criminal procedural legislation of Ukraine

Harmonization of domestic criminal procedural legislation and practice of its application through adopting of a positive world experience in the observance of human rights and freedoms is a necessary element of the establishment of the rule of law in criminal proceedings. One of the elements of such harmonization is the use of the «poisonous tree fruit» doctrine during criminal procedural activities. The application of the guidelines of such a doctrine can help to avoid mistakes in the conduct of criminal procedural activities, to ensure the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings in Ukraine.

Therefore, the aim of the article is the research and analysis of the «poisonous tree fruit» doctrine in the criminal procedural legislation of Ukraine.

In the study, the norms of Articles 86–89 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the practice of the European Court of Human Rights in the application of the «poisonous tree fruit» doctrine are analyzed, examples of domestic court practice with the doctrine application in the recognition of inadmissible evidence, the opinion of domestic scientists and the provisions of the criminal procedural legislation of individual European countries are given.

As a result of the research the following conclusions are made: 1). In the domestic legislation, the «fruit of poisonous wood» doctrine is shown in Part 2 of art. 86 and art. 87, part 1 of art. 88, art. 89 CPC of Ukraine. 2). The doctrine of «poisonous tree fruit» has the following procedural significance: 1) through procedural activities of authorized officials of the CPC of Ukraine, officials are not permitted to admit evidence; 2) as lack of factual information in criminal proceedings (as there is no evidence of criminal proceedings). 3. Significant violations of human rights and freedoms as grounds for the recognition of inadmissible evidence of criminal proceedings should be considered violation of the principles of criminal proceedings. 4). From the content of the norms of the CPC, the use of the «poisonous tree fruit» doctrine is possible not only by the court but also by the prosecution party during the pre-trial investigation.

Key words: *the «poisonous tree fruit» doctrine, criminal process, evidence, inadmissible proof, criminal process.*

Стаття надійшла до редакції журналу 24.09.2019.